

виховання. Це досконалий засіб формування справжньої культури і духовності підрастаючого покоління, високого рівня національної самосвідомості. Він (фольклор) сприяє розвитку розумових здібностей, фізичному здоров'ю та духовному розвитку особистості, збагачує дітей знаннями про навколишній світ, вчить доброти і милосердя, співчуття і самоутвердження. Вивчення кращих зразків усної пісенної творчості, прилучення учнів до багатючих джерел народного мелосу, якнайповніше використання потенціалу фольклору (зокрема музичного) є найголовнішим у розвитку та вихованні духовно-ціннісних орієнтацій молодших школярів, а також домінуючим напрямом у гуманізації та вдосконаленні сучасної системи освіти. Це єдиний шлях до створення нової, дійсно національної, української школи.

Література

1. Василенко З.І. Фольклористична діяльність М.В. Лисенка. – К.: Просвіта, 2001. – 216 с.
2. Бех І. Духовна безпечність - напруженість у вихованні та розвитку особистості // Рідна школа. - 2007. - № 5. - С. 29-32.
3. Долгая Н.В. Мистецтво як засіб духовного становлення особистості // Рідна школа. – 2002. – №2. – С.27-28.
4. Сухомлинский В.А. Серце віддаю дітям. – Вибрані твори в 5 томах.-Т. 3-К.: Рад. шк, 1977.

М.І. Веретіна,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач В.В. Драченко

УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СУБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оновлення суспільства – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей. У такому кризовому стані політичних, економічних, ціннісних систем життєдіяльності суспільства, педагогічна система має функціонувати, утримуючи пріоритети повноцінного духовного та інтелектуального розвитку підрастаючого покоління. Єдиним гарантом і основною функціональною одиницею цілеспрямованої освітньої діяльності у загальноосвітньому просторі стає особистість учителя. Вирішення проблеми формування творчої особистості юного громадянина значною мірою залежить від особистості учителя, педагогічна діяльність якого стає вирішальним засобом формування і всебічного розвитку особистості кожної дитини.

Професійний розвиток учителів, становлення професійної та особистісної авторської позиції надає можливість реалізації особистісних смислів, цінностей і цілей через предметну педагогічну діяльність. Педагогічна діяльність – це цілеспрямований виховуючий та навчаючий вплив на учнів з метою особистісного, інтелектуального та духовного розвитку, а також основа їхнього саморозвитку та самовдосконалення. Педагогічна діяльність вчителя початкової школи має такі характеристики: цілеспрямованість, мотивованість, предметність і продуктивність. Продуктивність – особлива специфічна риса педагогічної діяльності. Виділяють 5 рівнів продуктивності:

- 1 – репродуктивний (мінімальний) – педагог вміє передати іншим те, що знає сам;
- 2 – адаптивний (низький, малопродуктивний) – педагог вміє пристосувати своє повідомлення відповідно особливостям аудиторії;
- 3 – локально-моделюючий (середній) – педагог володіє стратегіями навчання учнів знанням, умінням, навичкам з окремих розділів курсу (тобто вміє формулювати педагогічну мету, розуміти бажаний результат та добирати систему і послідовність включення учнів в учбово-пізнавальну діяльність);
- 4 – системно-модулюючий знання учнів (високий, продуктивний) – педагог володіє стратегіями формування необхідної системи знань, умінь та навичок з предмету в цілому;

5 – системно-модуючий діяльність та поведінку учнів (найвищий, високопродуктивний) – педагог володіє стратегіями перетворення свого предмету в засіб формування особистості учня, його потреб у самовихованні, самоосвіті, саморозвитку [7, с.382].

Зміст педагогічної діяльності вчителя початкової школи включає мотиви, мету, предмет, засоби, продукт та результат. Предметом є організація навчальної діяльності учнів, яка спрямована на засвоєння предметного освітньо-культурного досвіду суспільства. Засобами педагогічної діяльності є наукові (теоретичні і емпіричні) знання-компетенції, за допомогою яких формуються компетенції учнів. Носіями їх можуть бути тексти підручників, мистецькі твори, відповідні уявлення і цінності, які виникають у учнів у процесі навчання, технічні, комп'ютерні, графічні та ін. засоби. Засобами передачі є відповідні методи і форми навчальної діяльності. Продуктом педагогічної діяльності є індивідуально сформовані компетенції учня. Вони перевіряються та оцінюються на екзаменах, заліках, під час вирішення учбових задач, контрольних робіт, тестів та ін. Результатом педагогічної діяльності повинен бути особистісний індивідуальний розвиток учня, його самовдосконалення.

Мотивація – один з найважливіших компонентів педагогічної діяльності. Виділяють зовнішні мотиви та внутрішні. До мотиваційної сфери особистості належать *ціннісні орієнтації* педагога. Ціннісні орієнтації є одним із найважливіших елементів структури особистості, оскільки в них сконцентровано виражені суб'єктивні ставлення особистості до об'єктивних рівнів її буття, які зумовлюють спрямованість її соціальної поведінки. Вони істотно впливають на стиль мислення і життя індивіда, перебіг емоційних та мотиваційних процесів, а також на формування інтересів особистості. Виховання людини в цілому можна розглядати як керування становленням або зміною її ціннісних орієнтацій.

Для вчителя початкової школи надзвичайно важливою є наявність зрілої системи цінностей, особистісних позицій, ціннісних орієнтацій і особистісних смислів. Саме «особистісний смисл» як безпосереднє відображення життєвих ставлень суб'єкта, як те, заради чого здійснюється та чи інша діяльність, О.Леонтьєв вважає найсильнішим у регуляції діяльності й поведінки. Особистісний смисл, за О.М.Леонтьєвим, це те, що безпосередньо відображає в собі власні життєві ставлення суб'єкта, тобто він суб'єктивний; водночас особистісний смисл завжди предметний, це те, заради чого здійснюється та чи інша діяльність. Закріплення за індивідом особистісного смислу певних об'єктів, подій, явищ пов'язується з освоєнням людиною суспільних цінностей, що відповідає поняттю «особистісна цінність» [4, с.218].

І.Д. Бех зауважує, що у кризових періодах людського розвитку систему цінностей суспільства можуть утворювати не вищі особистісно-духовні цінності, а система елементарної економічної і біологічної мотивації. Це відбивається безпосередньо на процесі формування і розвитку особистості: буде вона конструктивно-соціокультурної чи деструктивно-егоїстичної спрямованості. За таких умов людина змушена прийняти певну емоційно-вольову позицію і здійснити вчинок як усвідомлений вибір вільної дії. При цьому вчинок – це не тільки зовнішня дія як спосіб взаємовідносин людини зі світом, а глибинний внутрішній процес усвідомленого вільного вибору особистісної цінності. Тільки духовно зріла особистість здатна шляхом вільного вчинку вирішити суперечності між ситуативно-індивідуальними та морально-духовними ціннісними контекстами, що є найвищими життєвими цінностями людства [1, с. 8].

Вчитель початкової школи має володіти певним набором загальних і спеціальних педагогічних здібностей:

- Дидактичні здібності – доступно передавати учням учбовий матеріал, розкривати його як проблему, ясно і зрозуміло, викликати інтерес до предмету, спонукати учнів до активного, самостійного мислення;
- Академічні здібності – до відповідної галузі знань;

- Перцептивні здібності – проникати у внутрішній світ учня, глибоке розуміння його особистості, станів;
- Мовленнєві здібності – ясно і чітко висловлювати свої думки;
- Організаторські здібності – організовувати учнівський колектив і свою власну роботу;
- Авторитарні здібності – безпосереднього емоційно-вольового впливу (відповідальність, рішучість, витримка, наполегливість, вимогливість та ін.);
- Комунікативні здібності – здатність до ефективного спілкування;
- Педагогічна уява (прогностичні) – спеціальні здібності у передбаченні своїх дій, у проектуванні, прогнозуванні;
- Здібність до розподілу уваги одночасно між кількома видами діяльності.

Педагогічна діяльність вчителя характеризується певним *стилем* як сталою системою способів, прийомів, яка проявляється в різних умовах її здійснення. Індивідуальний стиль діяльності вчителя зумовлюється специфікою самої діяльності і індивідуально-психологічними особливостями суб'єкта.

Авторитарний стиль характеризується діловими скороченими вказівками, заборони без послаблень, з погрозами, чітке мовлення, непривітний тон, похвала та осудження суб'єктивні, емоції не враховуються, позиція лідера – поза групою, голос керівника – вирішальний. Головними методами впливу є наказ та повчання. Для вчителя характерна низька задоволеність професією.

Демократичний стиль характеризується тим, що інструкції поступають у формі пропозицій, товариський тон мовлення, похвала та осудження – з порадами, розпорядження та заборона – з дискусіями, позиція лідера – в середині групи. Заходи плануються в групі, за реалізацію відповідають всі, все обговорюється. Учень розглядається як рівноправний партнер по спілкуванню, колега у спільному пошуку знань. Методами впливу є спонукання до дій, порада, прохання. Школярі частіше відчувають стан спокійного задоволення, високої самооцінки.

Ліберальний стиль. Вчитель відходить від прийняття рішення, передає ініціативу учням, колегам. Організацію і контроль здійснює без системи, проявляє нерішучість, коливання. В класі присутні нестійкий психологічний мікроклімат, замасковані конфлікти.

Аналіз стилів педагогічної діяльності в залежності від її характеру включає такі його сторони: змістовні характеристики стилю (орієнтація вчителя на процес чи результат своєї праці); динамічні характеристики стилю (гнучкість, стійкість, вміння переключатися); результативність (рівень знань і навичок учіння у школярів, а також інтерес учнів до предмету). Стиль педагогічної діяльності, як інтегративна характеристика, відображає стиль керівництва, стиль спілкування, стиль поведінки та когнітивний стиль роботи вчителя.

Отже, педагог-професіонал початкової школи сьогодні, безумовно, має володіти широким спектром як предметних, так і загальних ключових та професійних компетентностей. Але в першу чергу, учитель – це особистість, здатна самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати нестандартні рішення, швидко та ефективно діяти в умовах широкого поля інформаційних та технічних можливостей і пропозицій, і, в той же час, бережливо і з любов'ю плекати духовний світ кожної дитини, даруючи їй радість зустрічі зі світом знань, культури, творчості, радість розкриття в собі сутнісного відчуття Людського, піднесеного, натхненного.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади // Виховання особистості: Навчально-методичний посібник: У 2 кн. – Кн. 2 / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
2. Кондратова Л.Г. Художня культура. 9 клас: Методичний посібник / Л.Г. Кондратова. – Х.: Основа, 2010. – 208 с.
3. Кондратова Л.Г. Художня культура. 11 клас: Методичний посібник / Л.Г. Кондратова. – Х.: Основа, 2011. – 238 с.
4. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. – Т. 1 / А.Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – 456 с.

5. Масол Л.М. Художня культура. 11 клас: Тематичні розробки уроків / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака – Х.: Ранок, 2011. – 288 с.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5-11 класи. – К.: Перун, 2005.
7. Скрипченко О.В. Вікова і педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2008. – 400 с.

О.С. Вічавська,
концертмейстер,
Л.М. Ліхницька,
канд. пед. наук, ст. викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті аналізовано методики музичного виховання дітей дошкільного віку, зроблено висновки, ґрунтовані на результатах констатувального експерименту.

Система музичного виховання і розвитку пов'язує воедино виховання естетичного сприйняття музики і розвиток виконавських можливостей дітей. Ознайомлення з кращими зразками музичної творчості є основою морального виховання дошкільника засобами цього мистецтва, основою формування музичного смаку. Накопичення музичних вражень розвиває у дітей музичні потреби, інтереси і здібності. Навчання виконавської діяльності здійснюється тим успішніше, чим більше розвинена у дітей здатність естетично сприймати музику.

Дослідження Б. В. Асаф'єва, Л. С. Виготського, Б. М. Теплова, Е. В. Назайкинського та ін. показали, що музичне мистецтво представляє невичерпні можливості для розширення і збагачення емоційного досвіду, в ньому кристалізується багатство інтонацій, що виражають різноманітні відтінки почуттів і переживань.

Метою дослідження є аналізувати методики музичного виховання дітей дошкільного віку, зробити висновки, ґрунтовані на результатах констатувального експерименту.

Сучасна система музично-естетичного виховання висуває на перший план завдання формування музичної культури особистості, основу якої складає музично-естетичну свідомість. Воно являє собою форму відображення музичної дійсності – сукупність соціально-психологічних процесів, за допомогою яких відбувається досягнення музичних творів, і власних вражень від них. Музично-естетична свідомість включає в себе естетичне ставлення людини до музики і позначає рівень духовної активності особистості. [2]

Освіта музичних вистав пов'язана з усвідомленням особливостей музичної мови, будови музичної мови, її виражальних засобів. Емоційна чутливість щодо музики формується і виховується разом з розвитком спеціальних музичних здібностей, до яких належать музично-слухові образи, музичний слух в широкому розумінні, музична пам'ять. Першою умовою розвитку всіх цих здібностей в процесі сприйняття музики є правильний відбір музичних творів не тільки за змістом і художніми якостями, а й за їхньою доступністю відповідно до віку і рівню як загального, так і власне музичного розвитку дошкільника.

Згідно періодизації психічного розвитку, запропонованою Л. С. Виготським, кожен віковий період, крім психологічних новоутворень, характеризується ще й центральною функцією. У концепції Л. С. Виготського центральною функцією дошкільного віку є пам'ять. Дослідження ж найближчого учня Л. С. Виготського – А. В. Запорожця - красномовно свідчать про те, що центральною функцією дошкільного віку є емоції. [4]

Емоційний розвиток є одним з магістральних напрямків розвитку особистості. Відомо, що дитячі емоції характеризуються імпульсивністю і лише з часом переростають в більш стійкі прихильності, симпатії чи антипатії.